

трасянцы. „Гавары на нармальнаму языку. Што ты як нярускі?“ — почасту чуў беларускамоўны грамадзянін ад местачковага трасянчэніка.

Індывід, які ўжываў згаданыя фразы, як бы адразу сам становіўся рускім, што ў СССР азначала — вышэйшым сярод аднолькавых, лепшым сярод роўных. Слова „нярускі“ нельга перакласці на іншыя мовы сьвету. Калі б, скажам, у той самай Югаславіі харвату сказалі: „Што ты як ня сэрб“, той бы, напэўна, з годнасьцю адказаў: „А я і ня сэрб!“

Са зьяўленьнем новых рускіх, пасля развалу СССР, мусілі б зьявіцца і новыя беларусы. На жаль, гэтага, за вельмі рэдкім выняткам, не адбылося, а таму й няма новага нярускага, які мог бы сказаць: „Я — беларус!“

## Орган

### Сяргей Дубавец

Калі ў сярэдзіне 80-ых мне давялося працаваць у сакратарыяце газэты „Гомельская праўда“, я ня раз чуў ад рэдактара „пастановачную“ фразу: „Вы працуеце ў *органах абкому партыі*!“ Ключавым тут было слова *орган*, а сама фраза заключала ў сабе адначасова і папрок, і заклік. *Орган* увасабляў нечую неабмежаваную ўладу. Прычым калі *орган* вымаўляўся ў множным ліку, гэтая ўлада рабілася яшчэ й таемнай. Калі кагосьці забіралі *органы*, лёс небаракі быў незайздросны. Калі нехта *працаваў у органах*, ён становіўся першым, каго баяліся, і апошнім, да каго зьвярталіся ў самай важнай патрэбе.

Парадокс заключаўся ў тым, што *орган* абазначаў яшчэ й розныя часткі чалавечага цела. У кожнага з нас былі *СВАЕ органы* — зроку і слыху, нюху і дотыку. Былі таксама і *палавыя органы*, што ў савецкай рэчаіснасьці і сыстэме стэрэатыпаў магло зрабіць сытуацыю з удзелам слова „*орган*“ пікантнай. Прычым усё было ў лексычным сэнсе неяк пераблытана: *органы* ўтваралі *арганізм*, а з *арганізмаў* вырасталі *арганізацыі*...

З спробай „беларусізаваць“ *орган* прыгадваецца хіба што прыстаўное „в-“ на пачатку слова. Слуцкая раёнка 1937 году на першай старонцы апісвала „*палавыя органы кныра*“ — гэта была сур’ёзная асьветніцкая праца зь сялянствам, якому належала ў сьвятле рашэньняў *партыйных органаў* паваліць пагалоўе сьвіней.

Сёньня ў жывым беларускім маўленьні слова *орган* стараюцца пазьбягаць носьбітамі, яму на розныя лады падшукваюць заменнікі. Дэмакратычныя газэты перасталі быць *органамі пэўных арганізацыяў*, *органы ўлады* найчасцей называюцца ўстановамі... Хіба што ў арганізьме яшчэ пакуль падаюць прыкметы жыцьця *органы нюху і дотыку*.

## Падаткі

### Рыгор Барадулін

*Падаткі*... Слова гэтае наводзіла жах на кожнага чалавека, і ў першыя гады балшавіцкай улады, і асабліва пасля вайны 1941–1945 гадоў. Кажу „пасля вайны“, а на думку прыходзіць, што вайна балшавікоў з народам ніколі і не сканчалася.

*Падаткі* — аддаваць, падаць, даніна, подаць. І міласьціна — таксама подаўка.

*Падаткамі*, ды такія вялікімі, абкладаліся аднаасобнікі, саматужнікі, каб змусіць іх ісьці ў калгасны прыгон, у першабытную арцель-сябрыну. *Падаткамі* абкладалася ўсё — ад жывёлы да расьліны: каровы й сьвіньні, куры й трусаўняты, яблыні й вішні, кусты аграсту й клубніцаў.

За няўплату *падаткаў* забіралі апошнюю кароўку, карміцельку ўсёй сям'і, гаспадар якой загінуў на фронце ці ў партызанах. Хадзіў нават сумны жарт: шкілет — самы прыкладны савецкі *падаткаплацельшчык*, бо здаў мяса, воўну, яйцы...

Другой паводле жаху фігурай пасья энкавэдзіста быў *падатковы інспэктар*. Гэта ён у суправаджэньні ўчастковага міліцыянта вёў за сабою лямант, распач. Гэта яго клялі мёртвымі клятамі, хоць ён быў толькі выканаўца скурадзёрнай улады. І хадзіла сумная загадка: не сабакі, а брэшучы і кусаючы за пяткі. Хто? — *Падаткі*.

## Падарожжа

*Сяргей Шупа*

*Падарожжа* — слова кніжнае. Звычайна ніхто з нас, ні з нашых блізкіх і знаёмых у *падарожжы* не бывае. Звычайна мы ходзім на прагулянку, у вандроўкі, езьдзім у паездкі, туры, ваяжы — але не ў *падарожжы*. У *падарожжы* людзі выпраўляліся даўней — для гэткіх людзей Скарына некалі выдаў „Малую *Падарожнюю* Кніжыцу“.

Прамовіўшы слова *падарожжа*, мы надаем апавяданьню спэцыфічны сэнс — таемны, містычны, іранічны, пазьтычны. Часта гэтак называюцца кнігі: „*Падарожжа ў XIX стагодзьдзе*“ Адама Мальдзіса — пра пошукі разгубленага ў мінуўшчыне беларускага сусьвету. „*Падарожжа на новую зямлю*“ Міхася Зарэцкага 1929 году — пра пошукі прымроенай Беларусі, якой яна магла б быць, калі б пайшла несавецкім шляхам.

*Падарожжа* этымалагічна — гэта стан быцьця ў дарозе. Найбліжэй яно стаіць да польскага *podróż*, на манер якога, пэўна, і было ўтворанае. І яшчэ *падарожжа* — знак супольнага руху: з тымі, каму з табой *на дарозе*. І тут, мабыць, закладзеная найглыбейшая беларуская сымболіка гэтага слова. Беларускае *Падарожжа* — гэта бясконцыя пошукі самых сябе ў прасторы й часе, бясконцы шлях да сваёй сутнасьці.

## Падаянка

*Валянціна Мароз*

Янка Брыль са слоў сталінскага вязьня Міколы Хведаровіча занатаваў такое: „Жанчыны ня толькі ехалі за мужамі ў ссылку, але і каля турмаў далёкіх некаторыя аціраліся, куды б яго ні перавялі. *Падаянкі* перадавалі“.

Слова *падаянка* ў Брылёвым кантэксьце — харчовая *перадача* вязьню, а можа й ахоўніку, каб ласкавейшы быў. У нашай мікалаеўскай гаворцы спрад-веку існавала *падаянка* толькі са значэньнем „хабар“ — тое, што прызнача-